

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiwels.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 20. augusta 1853.

List 67.

Pregled kmetijstva po celi Evropi.

Po prof. dr. Hlubek-u.

Vsakemu kmetovavcu in menda vsakemu omikanemu človeku bi utegnili mikavno biti, ozreti se po tistem delu sveta, na katerem mi prebivamo, in zvediti stan kmetijstva in mnogoterih s kmetijstvom zvezanih opravil. Slavni gosp. prof. Hlubek je v svoji izverstni kmetijski knjigi sestavil pregled po celi Evropi, iz kterega povzamemo sledeče.

Blizo 260 milionov ljudi prebiva v Evropi. Obdelane zemlje je 1030 milionov oralov (Johov), neobdelane 660 milionov oralov; več ko tretji del je tedaj nerodoviten, kterega dobra polovica bi se še obdelati dala.

Na Angleškem je v primeri z družimi velicimi državami naj več nerodovitne zemlje.

Kar polje zadene, ga je v primeri naj več na Francoskem, namreč 45, potem na Pruskem (Prajsovskem) 44, za tem na Angleškem 38, v našem cesarstvu 37, na Rusovskem 26 odstotkov (procent), to je, od sto oralov obdelane zemlje je v imenovanih državah tolikšni del polja.

Travnikov je naj več na Angleškem, namreč 56, za tem na Francoskem 32, na Pruskem 25, v našem cesarstvu 24, na Rusovskem le 5 odstotkov.

Gojzdov ima Rusovsko naj več, namreč 69, za tem naše cesarstvo 35, Prusko 29, Francosko 17, Angleško pale 5 odstotkov.

Na eni štirjaški (kvadrat) milji sveta živi na Angleškem 4128, na Francoskem 3509, v našem cesarstvu 3244, na Pruskem 3151, na Rusovskem le 636 ljudi. -- Je tedaj v primeri Angleško naj bolj, Rusovsko naj manj obljudeno.

Od imenovanih ljudi pride na 100 kmetovavcov 200 obertnikov in rokodelcov na Angleškem, 50 na Francoskem, 42 na Pruskem, le 13 v našem cesarstvu, na Rusovskem pa celò le 5. -- Je tedaj na Angleškem naj več obertnikov, fabrikantov in rokodelcov, na Rusovskem pa naj manj.

Ker število vojakov (soldatov) na suhem v mirnih časih znese na Rusovskem 660.000, v našem cesarstvu 400.000, na Francoskem 340.000, na Pruskem 166.000, na Angleškem 102.400 — tedaj pride 1 vojak na 90 ljudi na Rusovskem, na 95 v našem cesarstvu, na 96 na Pruskem, na 104 na Francoskem, in na 244 na Angleškem.

Ker se po srednji meri mnogoverstnega kmetovanja 17 ljudi za 100 oralov poljodelstva potrebuje, tak znese število ljudi, ki se s kmetijstvom pečajo: na Rusovskem 23 mil. 630.000, v našem cesarstvu 6 mil. 219.144, na Francoskem 5 milionov 848.000, na Angleškem 4 milione 318.000, na Pruskem 2 mil. 929.916.

V celi Evropi potrebuje kmetijstvo sploh 73³/₁₀ milionov ljudi, in scer poljodelstvo in živinoreja: 63 milionov ljudi, senožetstvo 3 milione, vinoreja 4³/₁₀ milione, gojzdnarstvo tudi 3 milione.

Ako bi se pa kmetijstvo še bolje obdelovalo in bi se le deseti del dozdej še nerodovitne zemlje obdelal, bi imelo s poljodelstvom opraviti 111 milionov ljudi, s senožetstvom 6 milionov, z vinorejo 5 milionov, z gojzdnarstvom 4 milioni, tedaj bi se število kmetijstvo opravljajočih ljudi na 126 milionov povikšati dalo.

V celi Evropi zamore tedaj kmetijstvo še 53 milionov ljudi več preživiti. Da se tedaj Europejci v druge dele sveta, kakor v Ameriko in Australio preseljujejo, jih ne goni sila, ampak ker niso zadovoljni z vladarstvi in si veči svobode v družih delih sveta iščejo; gotovo je pa tudi nepremišljenost mladosti in lakomnost starih, ki jih ženete zlatih kupov v Teksas-u in Kalifornii iskati. Europa je poslednji čas čez 3 milione svojih ljudi zgubila, ki so ji slovó dali in se preselili v druge dele sveta.

(Dalje sledi.)

Kmetovavca zlati rudnik.

(Konec.)

Koliko vitriola je treba zato?

Če je več gnoja, več je treba vitriola. Ako, postavim, kmet vé, da bo skozi celo leto 50 vóz imel in če se en vóz za dva konja na 20 centov ceni, se potrebuje vsako leto 2 centa in 4 funte zelenega vitriola v gnojnico, ktera se poliva na gnoj. Toliko vitriola je ravno v stanju, naj bolj rodovitne drobce, kteri scer iz gnoja izpuhté, na-se potegniti in jih obderžati v gnoji, da se v zrak ne pogubé.

Po čim je zeleni vitriol, in v kolikšnin dobiček je?

Čent prostega zelenega vitriola (ordinären Eisenvitriol), ki je za to že dober, veljá blizo 5 fl., tedaj je funt (libra) po grošu. Ako kmetovavec na leto 50 vóz gnoja dobiva, mu je vsak teden 2 funta vitriola potreba, tedaj mu pride na teden 2 groša na gnoj potrositi.

Kaj sim nor, da bom vsak teden 2 groša, in če imam več gnoja, morebiti 4 ali celò 6 grošev

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 24. avgusta 1853.

List 68.

Gospodarske skušnjje.

(*Mravlje od mladega drevja pregnati*) priporoča g. Pikelmayer, ud štajarske kmetijske družbe v ponvi nad žerjavico raztopljeno kolo fonijo (smolo, s katero se strune na goslih mažejo), kateri se toliko laškega olja prikuha, da zmes redka ostane in se ž njo drevo kaka 2 čevlja nad zemljo dobro namaže. Gosp. Pikelmayer pravi v časniku štaj. kmet. družbe, da je veliko poprej skušal, pa nič ni pomagalo tega mlademu drevju posebno škodljivega merčesa odpraviti; ti pomoček je po njegovih skušnjah gotov.

(*Pési perje oberati ni dobro*). Mesca avgusta (velicega serpana) kmetovavci radi perje oberajo pési za živinsko klajo. To pa pési slabo tekne, ktera potem na pol drobnejši ostane. Prepričati se tega je vsacemu lahko, ako se na ravno tisti njivi skušnja naredi, da se enim perje obere, drugim ne.

(*O griži čbel (Ruhr)*) smo brali v časniku Würceburškem sledeče: Konec zime napada griža dostikrat bčele, če se prehlade. Naj gotoviši pomoček, dokler bčele še na čišo letati ne morejo, je v panj postavljene in v vodi raztopljeni kandirani cukar (Kandiszucker), ki jih zgreje, drisko zapre in okrepcá, in vlaznost na se vleče. Kar so bčele po griži ognjusile, je treba čisto osnažiti, da se druge boleznj obvarjejo; naj bolje je, jih djati v drug panj, ako je to storiti mogoče. Po griži pogine dosto čbel; nikdar pa matica ne, kakor nekteri čbelarji krivo mislijo, ker se v njenem životu nikdar nesnaga nabirati ne more.

(*Sadnemu drevju se s pridom gnojí*), ako se okoli njega 2 ali 3 čevlje široko in 3 do 5 pavcov visoko šotnega pepéla (Torfasche) nasuje, in ti pepél z nepremočno gnojnico enkrat ali večkrat polije.

(*Pomoček zoper bramorja na vertih*). Vertnar Walter priporoča kot gotov pripomoček zoper bramorja, če se vert pognoji s svinskim gnojem ali s svinsko scavnico. Kmalo se prežene s tem škodljivi merčes. Walter pravi: „jez gnojím vsake 3 ali 4 leta s svinskim gnojem, in še 30 let ni duha ne sluha od tega merčesa“.

(*Spravljanje žita po novi viši*). Žito se spravi v sodce ali kište, ki so pokriti s premakljivim pokrovom, kateri jih varje svitlobe in vunanje vročine ali zmrzline. Ti sodci ali kište se postavijo po verstj na skednji, kterega polkni morajo biti dobro zaperti. Na to vižo se potrebuje za žito veliko manj prostora, in žito, čeravno zaperto in nikdar

premetano, ne zatuhne, in miši in druga žival ga ne more oskruniti.

Pregled kmetijstva po celi Evropi.

Po prof. dr. Hlubek-u.

(Dalje.)

Če se čez 93 milionov otrok do 15. leta, ki niso ne za kmetijstvo, ne za kako drugo rokodelstvo pripravni, in 4 milione duhovnov, vradnikov in vojakov v celi Evropi od vesoljnega števila prebivavcov odšteje, ostane čez 162 milionov ljudi, ki se pečajo s pridelovanjem mnogoverstnega blaga. In ker kmetijstvo dan današnji nekaj čez 73 milionov potrebuje, ostane čez 89 milionov, ki so ali obertniki, rokodelci ali tergovci, ali pa taki, ki postopaje le živé od kapitala.

V Evropi prevaguje poljodelstvo, ker na 100 poljodelcev spada 54 obertnikov. Le Angleško je stopilo iz te naravne razmere, ktera pa zamore le tako dolgo terpeti, dokler ostane tako rekoč Anglež gospodar kupčije vsega sveta.

Ako primerimo število velike klavne živine s številom ljudstva po velicij evropskih državah, se razvidi, da na 100 glav velike klavne živine (goved) spada 185 ljudi na Angleškem, 221 na Rusovskem, 228 na Pruskem, 253 v našem cesarstvu in 232 na Francoskem, — tedaj 216 ljudi sploh cele Evrope.

To število kaže scer stan živinoreje, pa ne povžitka mesa v vsaki državi. Na Angleškem se iz gori rečenega razvidi, da je naj več živine v primeri z ljudstvom, in vendar je ni države v Evropi, ktera bi toliko klavne živine iz drugih dežel (goved iz Holandskega, in svinskega mesa iz Hamburgu) jemala, kakor angleška dežela. To je živ dokaz, da na Angleškem naj več mesovja povžijejo.

Na Rusovskem je za Angleškem naj več živine v primeri z ljudstvom, in vendar se v nobeni deželi tako malo mesa ne povžije, kakor na Rusovskem.

Naj manj živine v primeri z ljudstvom je v našem cesarstvu; iz tega se razvidi, na kako niski stopnji je živinoreja v deželah austrianskega cesarstva, in lahko se zapopade, da tako obilo število živine in kóž se mora vsako leto za naše dežele v ptujih deželah kupiti; za klavno živino gré vsako leto 5 milionov goldinarjev, za kóže pa 4 milione v ptuje kraje.

Ako število goved primerimo z velikostjo senožet v posamnih državah, se iz te primere vidi, da na 100 oralov travnikov spada 161 goved na

Rusovskem, 64 na Angleškem, 70 na Pruskem, 63 v našem cesarstvu, 65 na Francoskem, — tedaj v Evropi sploh 107 goved na 100 oralov travnikov.

Iz tega se vidi, da naj več živinoreje je na Rusovskem, h kateri obširne štepe veliko pripomorejo.

Ravno naznanjene razmere travnikov pa tudi očitno razodenejo, da je v Evropi senožetstvo še zelo zanemarjeno.

Za gnojenje njiv in senožet v Evropi se potrebuje na Rusovskem čez 69 milijonov goved, v našem cesarstvu čez 18 mil., na Francoskem čez 17 mil., na Angleškem čez 12, na Pruskem pa čez 8 milijonov goved.

(Dalje sledi.)

Ostanki Bramatovega častja na rimsko-slovenskih spomencih.

Razložil Davorin Terstenjak.

Iz rokopisa: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?«

(Dalje.)

Indijskega Trimurtita najdemo v severno-slavenskem bogoslovju sopet pod imenom Triglav. Pisatelj življenja sv. Otona to potrdi *).

Ako zdaj primerimo besede Paulinove (*System str. 106.*): »Brama je stvarnik, Višnu rednik, Živa pokončavec, osvobodnik in sodnik, kateremu dostojni skerb za duše po smrti«, sopet najdemo enakost indijskega in slavenskega bogoslovja.

Brama je tedaj prvi člen indijske trojice.

V severno-slovenskem bogoslovju najdemo boga Promo, katero ime je nemški kronist gotovo popačil. Da sta Brama ravno to, kar je Promo, se vidi iz opisa obadveh **).

Kakor je že visokoučeni Kollar razložil (*Slava Bohyne 240*), »Borneisen« druga ni, kakor »vas cupreum« od staronemške besede Born = Wasser, Brunnen, in Eisen = železna posodva. V kroniki saksonski (glej: Kollar 239) ima Promo tudi v rokah einen »Bannerstab«. Indijski Brama pa ima žezlo = Bannerstab. Kakor moža »z Bannerstabom« v roki in na levi rami nosečega »vas cupreum« ga najdemo na kamnu pri sv. Janezu pri Hohenburgu blizu Voitsberga (glej: Muhar *Abbildung. Tafel VI. fig. X.*)

* Profani sacerdotes — se piše v »vita S. Ottonis L. 2. cap. 13.« auream imaginem Trigelavi, qui principaliter ab iis (v Julini v Pomorju) collebatur. furati extra provinciam abduxerunt, — in na drugem mestu (Lib. 2. cap. 1.): »Stettin tres montes ambitu suo conclusos habebat, quorum medius, qui et altior summo paganorum Deo Trigelaus dictus tricapitulum habebat simulacrum, quod aurea cidari oculos et labia contegebat, asserentibus idolorum sacerdotibus, ideo summum Deum tria habere capita, quoniam tria procurat regna, id est coeli, terrae et inferni, et faciem cidari operire pro eo, quod peccata hominum quasi non videns et taegens dissimularet.

** Indijskega Bramata opisuje Paulin (Syst. stran 67.): »Simulacrum Nepalense Dei Bramae una manu gerit librum Grantham ex foliis palmarum aut rudi charta contextum et funiculo colligatum. Secunda manu tenet coronam precatoriam Rudraksam dictam. Tertia manus gerit vas cupreum ad conservandam et bibendam aquam insigne eorum Bramanum poenitentium, qui mendicando vitam agunt, et praeter vas illud nihil aliud secum portare possunt.« — Boga severno-slavenskega Prove-ta pa Bangert v opazkah k Helmoldu tako opisuje: »Stabat Prove virili forma in columna caput corona redimitus dextra ferrum rubrum tenebat«. Dalje piše od Proma Petrus Albinus (Meissn. Chron. X. str. 302.): Promo wird also beschrieben, dass er auf einer Seul gestanden, zwei lange Ohren mit einer Kron gehabt, desgleichen in der Hand eine rode Borneisen.

Druga vlastitost Bramatov je rinka, kakor Majer piše (*Myth. I. 280*): »Brama derži v eni roki rinko — znamenje neumerljivosti (večnosti)«. S to rinko in s posodvo »vas cupreum« se najde obrazen tudi na šentjanski kamnih (glej: Muhar na omenjenem mestu), s »podolgastimi ušesi« (oblongis auribus) in rinko pa ga najdemo na moskirhenskih kamnih (*Muhar Abbild. Tafel VIII. fig. 1.*) Risar podobe mu je napravil roge, ali mi smo kamen sami pogledali in se prepričali, da so to ušesa, ne pa rogovi *).

Znamenita je pri tih obrazih ta okolščina, da Brama vskriž noge derži, kakor se to zmiraj pri indijskih božanstvih najde. (Glej: *obrase Kršnatove v Vollmerovi mitologiji, tabla LXXIX. fig. 265.*)

Da je Brama in Prove, Promo eno in ravno tajisto božanstvo, potrdi tudi jezikoslovje. Brama pomeni v sanskritu po Paulinu tudi: pravica, resnica, veritas rectum, justum. Prove je tedaj prestavek indijskega imena Brama. V ruskem in slovaškem narečju pomeni priama, uprjamiti se, na svoji pravdi stati. Zato toliko imén IVSTINVS **) na noriških kamnih. Primeri tudi ime cesarja Justiniana, kateri se je zval Uprava, njegov oče Iztok, mati pa Biglenica, nar berže Viljenica ***)

(Dalje sledi.)

Jezikoslovni pomenki.

»Skutnik« ni zmišljena beseda.

Začudili se nismo malo, ko smo v 64. listu »Novic« namesto po pravici pričakovanega preklica brali ponovljeno tajilo besede, katero govorijo tisući. Gosp. Kapelle je s svojim terdilom gledé »skutnika« enak tistemu modrijanu, ki je na besede Angleža: »da se v Evropi o stanovitih dobah voda tako skerkne, da hodijo ljudje po nji«, odgovoril: »tako basen povej ti v kuhinji mojim deklam, pa ne meni«, zato ker on kaj takega še ni nikoli vidil. Ravno tako tudi se beseda »skutnik« v Černomeljski okolici nikjer ne rabi, zato, ker gospod protivnik, rojen v Černomlju, preko 20 let v onem okolišju v službi, znan z vsimi šegami in jezikom belih Krajncev, je ni še nikdar čul! Ali je to dosledno?!

Da se pa pričkala ne bova kot uni mož s svojo ženo terdivši, da je briveno, ona pa da je striženo, povabim gosp. Kapelle-ta v Ručetno vas fare Černomeljske, oba gospodarja pod hiš. številka 8. in 10. iti poprašat: zakaj ju sosedi nazivajo skutnika, in mu bota gotovo odgovorila, kot meni: da sta bila od staršev unih hiš, svojih otrok neimevših, za otroka vzeta, in da jima je to ime do starosti zaostalo. Ako mu pa to še ni zadosti, naj popita pod Semičem pri duhovšini, in povedali mu bojo, da je tam povsod znana rečena beseda. Če pa to tako biva, naj blagi braveci sodijo sami: ali je po-

* Kakor Muhar v drugih rečeh ni povsod zvest bil, tako tudi obrazi na več podobah niso zvesto po kamnih slikani. Tako, postavim, ima on eno figuro obraženo, ktera na volu jezdi, mi pa smo se po lastnem pogledu prepričali, da to ni vol, marveč je beran — oven. Dalje še se Brama na moskirhenskih kamnih najde oblečen, kakor so štajarski Šavničarji z bergušami in robačo (srajco), v levi roki deržeč »vas cupreum«; na drugi podobi pa ima v levi roki pisemsko rolo (Schriftrolle) tudi v bergušah in v robači; brez dvombe je to »liber Grantham ex foliis palmarum«. (Glej: Muhar *Abbild. Taf. VIII. fig. 2. 3.*)

** Muhar *Gesch. d. Stei. I. 368.* in na drugem Ankershofen V. 624.

*** Da Prove toliko pomeni, kot Pravi, rectum, justum Brama se vidi iz Helmolda, kateri pravi (cap. 53.), da so v Provetov tempel se Slavani shajali tudi »propter iudicia«. Primeri tudi, kar Bandtke in Maciewski (II. str. 20.) ravno o tem zmislu govorita.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 27. avgusta 1853.

List 69.

Kako delati kis (jesih) iz sadja.

Vse nezrelo in nagnjito sadje, kakor tudi sadne lupine in izrezki jabelk in hrušk naj se mečejo v leseno kad, veči ali manjši, po tem ali se bo več ali manj tacega sadja nabralo.

Ta kad naj se postavi na hladno mesto, naj bolje v klet (kelder).

Kadar je kad polna, naj se nabrano gnjilo in poverh dostikrat z zeleno plesnjino prevlečeno sadje z lesenim bätom dobro raztolče in razmučká in po tem skoz kakšn pört spreša.

Tako izprešani sadni sok naj se spet vlije v odperto leseno kad in pusti v njej več dni, dokler se gnjili duh zgubi. Večkrat med tem naj se posname poveršna nesnaga.

Potem naj se ti sadni sok prelije v sodec in v gorko izbo postavi in odušek le s platneno cunjó pokrije, da prah in žival ne morejo noter. Dobro je v ti namen poslužiti se tacega soda, v katerem je kadaj že kis bil.

Je to storjeno, naj se vlije v sodec dobrega vinskega kisa — za vedro en bokal (pint), ali namesto tega naj se denejo v sodec kosčiki kruha, ki so bili poprej skoz 24 ur v močnem vinskem kisu namakovani, ali naj se položi dobra kisa matica va-nj. Kdor pa nima ne vinskega jesiha ne matice, naj stori takole: Vzame naj iz vedra en bokal (pint) sadnega soka, naj ga dobro zgreje (toda ne da bi vreti začel) in v tako zgeti sok naj vlije pol funta (pol libre) razstoplejene sterdi (medú), in vse skupaj naj vlije v sodec.

V malo tednih, med kterimi se sodec večkrat pretrese, je kis gotov in dober. Iz večega sodeca naj se prelije v manjši sodečke ali steklenice (flaše). Da se dolgo časa dober ohrani, se morejo steklenice terdno zatakniiti (zamašiti).

Opomniti pa je še enkrat, da naj sadje in vse sadne lupine itd. popolnoma zgnjije, ker iz sognjitega sadja se da več in boljšega kisa napraviti, kakor iz družega. Vagán (mecen) gnjilega sadja dá 8 do 9 bokalov jesiha.

Gospodarske skušnje.

(O bolezní grojzdja) je vodja Dunajskega živalsko-rastlinoslovskega društva vitez Heufler, ki je, kakor je bravec „Novic“ znano, že lani o tem pisal, tudi letos na povabilo c. k. ministerstva naj novejši skušnje o grojzdni bolezní naznanil v bukvah, ki so ravno zdaj na Dunaju na svitlo prišle (Nachrichten über die Mittel gegen die Traubenkrankheit). Te skušnje se vjemajo z lanskimi v Novicah naznanjenimi, v kterih sta bila žveplo in

apno za naj bolji pomočka hvaljena. Tudi slavna rastlinoslovca baron Hügel in Anglež Lindley ju poterdita, — pa kaj pomaga vsa ta hvala, če grojzdje vkljub žveplu in apnu vendar le gnjije, kakor je vitez Tomasini unidan iz okolice Teržaške spričal. Kaj pomaga tersje ali krompirjevec od zunaj škropiti ali štupati, ako je kal bolezní od znotraj! Škodljiva vremenost, po kteri sad boleha, se s tem popravila ne bode in tudi popraviti ne more. Rastlinozdravstvo je še premalo skušena vednost in veliko veliko zad za človeko-in živinozdravstvom.

Pregled kmetijstva po celi Evropi.

Po prof. dr. Hlubek-u.

(Dalje.)

Če recemo, da vprežna živina ravno toliko gnoja napravi, kakor druga na paši, znese štivilo živine sploh, ktera gnoj napravi: čez 42 milionov glav na Rusovskem, čez 17 mil. v našem cesarstvu, čez 19 mil. na Francoskem, čez 16 mil. na Angleškem, čez 8 mil. na Pruskem — in čez 155 mil. sploh v celi Evropi.

Da je na Rusovskem veliko manj živine, kakor bi se je za dostojno pognojenje zemljiš potrebovalo, pride od tod, ker morebiti ni vsa živina, kolikor je je, popisana, ali pa ker je ondi silaveliko take rodovitne zemlje, ktere treba ni gnojiti.

Angleška je edina zemlja v Evropi, ktera veliko več živine redí, kakor je je potreba, polje srednjo mero gnojiti. Če pri vsi ti obilnosti živinskega gnoja angleški kmetovavec še veliko tičjeka (guano), košene moke in mnogo družih rudninskih gnojil na svoje njive zvozi, se da lahko zapopasti, zakaj na Angleškem po dvakrat in včasih clo po trikrat več žita pridelujejo kakor v družih deželah.

Francosko in Prusko kmetijstvo je že na taki stopnji, da izhaja za navadne potrebe z gnojem svoje domače živine; v našem cesarstvu pa manjka okoli 400.000 živine za potrebni gnoj. Da pri takem očitnem pomanjkanji živinskega gnoja vendar ne pojemlje rodovitnost zemlje, se zamore le iz tega zapopasti, da je v nekterih krajih Ogerskega, Poljskega in Marskega zemlja tudi brez gnoja rodovitna, in da v mnogih krajih gojzde strašno ropajo za pripravo nastelje.

Iz vsega je očitno, da je v Evropi živine premalo, in da tedaj ni čuda, ako je v nekterih krajih, posebno izhodnih, na milione in milione ljudi, ki komaj véjo, da je meso živež človeški.

Kar pridelk žita v Evropi zadeva, in če vse

drugo žito prerajamo po tečnosti reži, zamoremo reči, da se v Evropi pridelá 3692 milionov vaganov reži. Ako se le ozimina za živež človeški porabi in vse drugo za hrano živine, za ol, žganje itd. vpotrebuje, ostane 260 milionom ljudi 1846 milionov vaganov za živež, tedaj pride na enega človeka na leto 7 vaganov (mecnov). Ti pridelk je zadosti, preživiti število prebivavcov Evrope. Če bi se pa še nerodovitne pustnine in spašniki predelali v rodovitni svet in če bi se rodovitna zemlja bolje gnojila, bi se žitni pridelk tako pomnožil, da bi se z njim namesti 260 lahko 391 milionov ljudi predelilo.

Vinoreja v Evropi, ktere vinogradi znesó 9 $\frac{1}{3}$ milionov oralov, dá čez 255 milionov veder vina; po tem takem pride skorej eno vedro na enega človeka. Pridela se tedaj toliko vina v Evropi, da ga gré dosti v druge dele sveta, posebno v Ameriko. Čudno je pa, da v našem cesarstvu, v katerem vendar vinogradi znesó 1 mil. in 728.960 oralov, ni domači pridelk zadosti, in da vsako leto blizo 2 miliona gold. za ptuje vina (francoske in Rajske) iz derzave gré. Kako lahko bi se vendar z avstrijskimi vini v Ameriko, na Rusovsko in Prusko kupčevalo!

Sená in otave za živinsko klajo se potrebuje v celi Evropi vsako leto blizo 5380 milionov centov, namreč: za 32 milionov kónj (za vsacega konja na leto po 30 centov) 960 milionov centov, — za 94 milionov govéd (po 36 centov na leto), 3404 mil. centov, — za 237 milionov ovác (po 4 cente na leto) 948 mil. centov, in za 17 milionov kóz (tudi po 4 cente) 68 mil. centov sená in otave.

Ker pa vsi spašniki in senožeti skupej okoli 113 milionov oralov znesó, bi se moglo na oralu okoli 47 centov sená in otave pridelati, da bi bilo klaje zadosti. Če pa pogledamo stan senožet in spašnikov, se ne moremo nadjati tolikšnega pridelka, — očitno je tedaj, da je treba še veliko slame in marsikterega družega živeža za živino, in da se gojzdom čisto vsa stelja pobira.

Da se tedaj kmetijstvo v Evropi povzdigne, se mora začeti z obilnišim pridelovanjem živinske klaje; ona je podloga vsega kmetovanja; brez nje ni nič in ne bo nič; če ima kmetovavec klaje zadosti, zamore več živine rediti; če ima več živine, dobiva več gnoja; če ima več gnoja, ima tudi več pridelke v vsem.

(Konec sledi.)

Nekaj o škodljivosti cikorie.

Poznano je bilje, kterimu se divja cikoria ali pripotnik (Feldcikorie, Wegewart) pravi. Prezimuje, je 1 $\frac{1}{2}$ do 3 čevlje visoko, in raste ob cestah in poleg njiv prav obilno. Včasih cikorio tudi po vertih sadijo. Cveté sinkljato ali modro mesca julia do septembra. Perje njeno je precej veliko, pušnici podobno, zobato, spodje kosmato, tamnozeleno, brez duha in grenko. Korenina je vitlovita, kakor perst debela, zunej rujavklatorumena, znotrej bela, proti jedru rumenkljata, nedišéca in sila grenkega okusa.

O poprejšnjih časih so to bilje rabili kot zdravilo za mnoge bolezni; dan današnji so se pa zdravniki prepričali, da cikoria ne pomaga veliko, timveč da je clo škodljivo bilje, ker namreč vid ljudém in živini slabi, in, če se delj časa vživa, jih popolnoma oslepí.

To terdijo nar bolj skušeni in naj slavniji zdravniki, kakor G. Fr. Most, Fr. Ph. Dulc, L. W. Sachs in nedavno Alex. Göschen.

Pripoveduje že stari greški rastlinoslovec Dioskorid, da živina na paši, če cikorie ali pripotnika delj časa vživa, oslepne.

Kaj je tedaj misliti o tem, ker dan današnji tako imenovano kavo iz cikorie (Cichorienkaffe) kot namestnika pravé kave (pravega kofeta), skoraj povsod serkajo in vživajo? Ker je prava kava draga, se je že davnej mislilo, kako jo z bolj cenimi stvarmi nadomestiti. Znajdli so tedaj debičkarji mnogo reči, ktere bi utegnile, žgane in kuhane, za kavo se prodajati. Tako je mnogo nič vrednih zelíš in korenin, med temi tudi cikoria na versto prišla. Ker se pa svet lahko prekane, se je tudi neprijetne cikorjine pijače navadil, misleč tudi, Bog vé kako, ž njo se okrepcati in pozdraviti.

In kaj je nasledek vživanja take nezdrave pijače? Kakor skušnja uči: Slabost oči, dan današnji tako splošna in razširjena; včasih clo — slepôta.

Vém, da bodo tisti, ki kavo iz cikorie pripravljajo in prodajajo (in iz tega nič vrednega zelíša mnogo denarja si pridobivajo, nad mano hudo zarenčali, ter me laži dolžili. Pa ne menim jez le tako, temoč navodil in imenoval sim gori zvedene in u zdravilskih rečéh veljavne možé, ki to terdijo in dokazujejo. Jez poznam dvoje oséb, ktere, ko ste komej pol leta cikorjino kavo pile, na vidu ste oslabele.

Nadjam se tedaj, da z nazuanilom gotovo škodljivih lastnost cikorie bi utegnil mnogo ljubiteljem rujave pijače ugoditi timveč, ker ne véjo, kaj pijo in kaj si pripravljajo — pogubo oči.

Luč pa prijazno očés zgubiti, ne viditi več obličja miliga ljudi, ne gledati več lepôte in čudežev svetá, pogrezniti se u vedno noč slepôte — oj nesreča vsih nesreč!

J. Š.

Ostanki Bramatovega častja na rimsko-slovenskih spomenicih.

Razložil Davorin Terstenjak.

Iz rokopisa: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?« (Dalje.)

Brama pa tudi pomeni po Vollmeru (str. 678.) Bast, zato toliko imen CRESCENS, CRESCENTINVS, CRESCENTIA ¹⁾ na rimsko-slovenskih kamnih. Pri severnih Slavenih so obljubile taka imena Rostislav, Rastislav, in med koroško-slovenskimi vojvodi najdemo enega z imenom Rastic ²⁾. Tudi od njegovih štirnajst priimen najdemo ostanke na rimsko-slovenskih kamnih, in sicer od priimena Kamalasan, kar pomeni: na cvetu Lati (Lotos) sedeči ³⁾ v napisu: LATOVO AVG. SACR. ⁴⁾, dalje od priimena Vedha = vesteč, vedeč, napis VEDIVS ⁵⁾.

Avatar nam indiško basnoslovje samo imenuje dvoje in sicer, avataro Hamsa, to je, v spremeno labuda (glej: Vollm. Mythol. str. 480.) V indiških tempeljnih je labud zmiraj poleg Bramata obražen, ker je ti ptič njemu nar milejši ⁶⁾. Labuda miluvajočega Bramata

¹⁾ Muhar Geschichte d. Stei. I. 368 itd.

²⁾ Safarik Slav. Alterth. II. 427: Rastislav, König des mährischen Reiches (863), glej tudi: Ankershofen Gesch. Kärnthens.

³⁾ Ankershofen V. 570.

⁴⁾ Napis Latovo. Latovio aug. sacer je Muhar hotel na Apollona obrniti, ali Apolo ima priime Latous, Latoius, λητωος, ne pa Latovus, Latovius, to je, Latov Bog-Brama Kamalasan (glej: Horac Ode I. 31., Ovid Metamor. VI. 384. Ovid Her. I. 13. 18.)

⁵⁾ Razun imena „Vedius“ najdemo tudi ime Purranius (Muhar 368), ktero je nastalo po svetih bukvah Puranas in Gilton po svetih bukvah „Bhagavat Gita“ na Stajerskih kamnih.

⁶⁾ Napis Jaubrama se najde na Šent-Pavelskih kamnih v labudski dolini, ktera je po castju Bramalabuda svoje ime

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 31. avgusta 1853.

List 70.

Pregled kmetijstva po celi Evropi.

Po prof. dr. Hlubek-u.
(Konec.)

Gojzde po celi Evropi znesó 537 milionov oralov. Ker je 1152 milionov oralov druge zemlje, ktera ni gojzd, spada po takem 100 oralov gojzda na 216 oralov družega obdelanega in neobdelanega sveta. Je tedaj v Evropi veliko premalo gojzdov za ohranjenje dostojnih podnebnih razmér in zavoljo tega imajo plóhe in toča veliko večí moč.

Dnarna vrednost vsakoletnih kmetijskih pridelkov v Evropi se zamore po srednji ceni mnogoverstnega blaga prerajtati. Kmetijski pridelki se zamorejo v našem cesarstvu vsako leto na 2000 milionov goldinarjev ceniti, namreč: pridelk žita na 720 milionov, slame na 240 mil., sená na 350 mil., lesa na 70 mil., prediva in konopelj na 40 mil., vina na 200 mil., mleka na 60 mil., klavnih telét na 24 mil., jagret na 5 mil., prascov na 6 mil., ovčjega mesa na 24 mil., govejega mesa na 60 mil., svinkega mesa in slanina na 30 mil., konjskih, volovskih in kravjih kóz na 12 mil., telécjih na 6, ovčjih in kozjih na 4 mil. in pol, sirove svile (žide) na 50 mil., ovčje volne na 60 milionov.

Na Francoskem je dnarna vrednost kmetijskih pridelkov prerajtana na 2080 milionov goldinarjev, tedaj za 80 milionov več kakor v našem cesarstvu, kar od tod pride, da je na Francoskem tudi žganje in sadno vino prištevano h kmetijskim pridelkom. Dan današnji je tedaj znesek kmetijskih pridelkov v našem cesarstvu blizo tolikšín kot na Francoskem; ako se bo pa kmetijstvo na Ogerskem, Horvaškem, v Galiciji in v Bukovini bolj povzdignilo, bo skupšina kmetijskih pridelkov v našem cesarstvu prva za Rusovskem.

Dnarna vrednost obertnijskih in rokodelnih izdelkov v našem cesarstvu znese okoli 1000 milionov goldinarjev, namreč pavolnato blago 43 $\frac{1}{2}$ mil., sukna in blaga iz ovčje volne 63 $\frac{1}{2}$ mil., blaga iz prediva in konopelj 57 $\frac{1}{2}$ mil., svilnatega blaga 47 mil., usnjatega 50 $\frac{1}{2}$ mil., olá in žganja 44 $\frac{1}{2}$ mil., železnega in scer rudninskega blaga 49 mil., kemijskih izdelkov 42 mil., lončene in kamnite robe 25 mil., steklenic 15 mil., cukra 14 mil., papirja 7 mil., mehaniških izdelkov 7 milionov.

Iz primere kmetijskih pridelkov in obertnijskih izdelkov je očitno, da Austria je država poljodelna.

Vrednost celega kapitala, ki je v kmetijstvu našega cesarstva, to je, v njivah, senožetih, goj-

zdih, vinogradih, murbinem drevji, v živini, v kmetijskem orodju in v poslopih, se zamore ceniti na 22.205 milionov goldinarjev; v tem prerajtu pa ni sadno drevje zapopadeno; kapitalna vrednost sadnih drevés se ne da prerajtati, ker število drevés ni znano. Vrednost letnega pridelka enega sadnega drevésa se po srednji ceni zares od 20 do 40 kr. rajta.

Ako se primerja vsakoletni kmetijski pridelk z vsim kapitalom, ki tiči v kmetijstvu našega cesarstva se vidi, da razun dela je 10 gold. potreba, da se vrednost enega gold. pridobi.

Davki in druge odrajtala znesó za enega človeka: na Rusovskem 3 fl., v našem cesarstvu 6 fl. 20 kr., na Pruskem 7 fl. 30 kr., na Francoskem 15 fl. 42 kr., na Angleškem 19 fl. 24 kr. Ti veliki razločki izvirajo večidel iz nižje ali višje cene, po kateri kmetovavec in obertnik svoje kmetijske in obertnijske pridelke prodajata in spečavata.

Kmetijske skušnje.

(Ves zrenjeni, tako rekoč, ves suhi krompir za seme) priporočuje tudi prof. Bollmann na Rusovskem. On si je napravil posebno sušivnico za krompir, in gosp. Wasilevski ima navado pozimi semenski krompir v dimnik spravljati, kjer svinško meso susi. Po teh skušnjah se celó iz bolnega in gnjilega krompirja drugo leto priredi obilo zdravega krompirja. — Te unanje skušnje poterdijo, kar so „Novice“ že večkrat priporočevale po domačih skušnjah.

Potovanje po okrajnah zvezdoznansta.

Od repatic ali kométov.

Ker se ravno sedaj vsaki večer tisuč in tisuč oči obrača proti nebu, kjer se leskeče repatica (repata zvezda), od ktere smo že unidan v „novičarju iz mnogih krajev“ več omenili, hočemo od repatih zvezd sploh, ki se v družih jezicijh kométi imenujejo, nekoliko povedati tistim bravcem, kterim je ta prikazín na nébesu manj znana in o kateri je med ljudstvom toliko krivih vér, da — na priliko — po njih mnenji repate zvezde oznanujejo slabe letine, dragino, vojske, kugo, lakoto itd. Prečudne misli so ljudje tudi v starodavnih časih od kométov imeli. Eni so mislili, da so kométi odsev ali odsvit (Wiederschein) sonca, drugi so blodili, da so duše umerlih imenitnih oséb, ki so repate ali bradate v nébesa šle; nekteri so celó terdili, da so repate zvezde hudi duhovi iz pekla v nebo zgnani, da ondi ljudém strah delajo; od tega poslednjega mnenja izvira